

PARTYCYPACJA OBYWATELSKA JAKO ELEMENT PROCESU KSZTAŁTOWANIA ODPORNOŚCI NA ZAGROŻENIA W SPOŁECZNOŚCIACH NA POZIOMIE LOKALNYM

Karina GÓRSKA-ROŻEJ¹

¹ Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, k.gorska@akademia.mi.pl, 0000-0002-6939-762X

Streszczenie: Problem partycypacji obywatelskiej został rozpatrzony w odniesieniu do zarządzania bezpieczeństwem społeczności lokalnych, a konkretnie – kształtowania odporności na zagrożenia w tychże społecznościach. Odpowiednia komunikacja i dialog społeczny są fundamentem w byciu tzw. „odporną społecznością”. W związku z powyższym należy w gminie zwrócić szczególną uwagę na pozyskiwanie oraz dzielenie się informacją, pomysłami; wspólne poszukiwanie praktycznego konsensusu i podejmowanie decyzji akceptowanych przez społeczność. Obecnie warto zastanawiać się co zrobić, aby społeczności lokalne chciały i potrafiły w sposób czynny decydować o sprawach publicznych, natomiast władze chciały i potrafiły włączać jednostki w sprawy gminy. W niniejszym artykule autorka udziela odpowiedzi na pytanie: *Jaką rolę odgrywa partycypacja obywatelska w kształtowaniu odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym?*

Słowa kluczowe: odporność na zagrożenia, partycypacja obywatelska, zaangażowanie obywatelskie, społeczności lokalne

CIVIL PARTICIPATION AS AN ELEMENT OF THE RISK RESILIENCE PROCESS IN COMMUNITIES AT THE LOCAL LEVEL

Abstract: The problem of civic participation has been considered in relation to the safety management of local communities, and more specifically - the development of resilience to threats in these communities. Proper communication and social dialogue are the foundation of

being the so-called "Resilient community". Therefore, in the commune particular attention should be paid to acquiring and sharing information and ideas; joint search for a practical consensus and making decisions accepted by the community. At present, it is worth considering what to do to make local communities willing and able to actively decide on public matters, while the authorities would like and be able to involve individuals in the commune's affairs. In this article, the author answers the question: *What is the role of civic participation in shaping resilience to threats in communities at the local level?*

Keywords: resilience to threats, civic participation, civic involvement, local communities

1. Wprowadzenie

Otoczenie, w jakim obecnie przyszło nam – społecznościom lokalnym – egzystować charakteryzuje się przede wszystkim zmiennością, burzliwością, niejednorodnością. Taki stan rzeczy potęguje występowanie różnego rodzaju zagrożeń, z którymi musimy mierzyć się na co dzień. W związku z powyższym, odnosząc się jednocześnie do tematu niniejszego artykułu, zasadnym jest zwrócenie uwagi na angażowanie obywateli w sprawy polityczne, ekonomiczne oraz społeczne, które mają w efekcie bezpośredni wpływ na funkcjonowanie jednostek na danym obszarze. Partycypacja obywatelska polega przede wszystkim na współudziale i współodpowiedzialności społeczności lokalnych oraz władz lokalnych, a także budowaniu odpowiedniej komunikacji między wskazanymi podmiotami.

Problem partycypacji obywatelskiej został rozpatrzony w odniesieniu do zarządzania bezpieczeństwem społeczności lokalnych, a konkretnie – kształtowania odporności na zagrożenia w tychże społecznościach. Odpowiednia komunikacja i dialog społeczny są fundamentem w byciu tzw. „odporną społecznością”. W związku z powyższym należy w gminie zwrócić szczególną uwagę na pozyskiwanie oraz dzielenie się informacją, pomysłami i podejmowanie decyzji akceptowanych przez społeczność. Obecnie warto zastanawiać się co zrobić, aby społeczności lokalne chciały i potrafiły w sposób czynny decydować o sprawach publicznych, natomiast władze chciały i potrafiły włączać jednostki w sprawy gminy. Celem niniejszego artykułu jest określenie znaczenia partycypacji obywatelskiej w kształtowaniu odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym. Autorka udziela w nim odpowiedzi na pytanie: *Jaką rolę odgrywa partycypacja obywatelska w kształtowaniu odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym?*

Realizacja przedstawionego wyżej celu będzie wymagała posługiwania się wieloma terminami, które mają zasadnicze znaczenie dla zrozumienia wszystkich poruszanych w artykule wątków.

Odporność na zagrożenia to przede wszystkim tzw. niepodatność na niekorzystne działanie określonych czynników zewnętrznych. To umiejętność diagnozowania, przygotowywania się na zagrożenia, a także chęć i tworzenie warunków do przetrwania (Wasiuta et al., 2018).

Zagrożenie to zdarzenie spowodowane przyczynami losowymi (naturalnymi) lub nielosowymi (celowymi), które wywiera negatywny wpływ na funkcjonowanie danego systemu lub powoduje niekorzystne (niebezpieczne) zmiany w jego otoczeniu wewnętrznym lub zewnętrznym (Ficoń, 2007).

Społeczność lokalna to typ struktury społeczno-przestrzennej ukonstytuowanej geograficznie, skupiającej ludzi zamieszkujących określone miejsce, tworzącej systemy powiązań w celu rozwiązywania zaistniałych problemów lokalnych oraz zapewniającej psychiczną identyfikację ludności z miejscem jej egzystencji (Starosta, 1995).

2. Partycypacja obywatelska – dylematy teoretyczne

Możliwość udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji wiąże się z demokratycznym ustrojem państwa, a tym samym wprowadzeniem decentralizacji w aparacie władzy. Pojawienie się samorządu terytorialnego w 1999 roku powinno zapewnić społeczeństwu nieustanny rozwój, dostarczać wiele swobody oraz możliwości współdecydowania na zamieszkiwanym obszarze. Zatem w teorii wydawać by się mogło, że udział jednostek w procesie decyzyjnym dotyczącym spraw publicznych jest już w Polsce elementem powszechnym, zrozumiałym i sprawnie przeprowadzanym. Demokracja lokalna wyróżniana jest ze względu na ograniczony zasięg terytorialny, a wiąże się z ideą samorządu traktowanego jako ograniczenie władzy państwa i przejmowania procesu zaspokajania potrzeb zbiorowych przez wspólnoty lokalne (Antoszewski, Herbut, 1995). Partycypacja obywatelska to przede wszystkim włączanie, angażowanie obywateli w sprawy społeczno-polityczno-ekonomiczne dotyczące ich funkcjonowania na danym obszarze, jak również monitorowanie, kontrolowanie procesów oraz wprowadzanie niezbędnych zmian. Partycypacja obywatelska jest podstawowym prawem obywateli i przewodnią zasadą administracji gminnej (Reglament de participació ciutadana de Figaró-Montmany, 24.07.2022). W związku z powyższym

współczesne społeczności lokalne powinny być uczone tzw. kultury współuczestnictwa, a współczesne władze lokalne powinny stwarzać warunki do utrzymywania i rozwijania tego typu kultury. Na czym polega kultura współuczestnictwa? Jej fundamentem jest przede wszystkim przekonanie, że gmina to my – obywatele, gmina to zatem wspólny interes nas – społeczności lokalnej wraz z władzami, które w demokratycznych wyborach zostały wybrane przez mieszkańców danego terytorium. Kultura współuczestnictwa cechuje się otwartością władz lokalnych na obywatela i traktowaniem go jako podmiotu, eksperta, klienta oraz zaangażowaniem obywateli w proces współzarządzania gminą. Podstawowymi wartościami w tego typu kulturze powinny być: konsensus, równość, interes nas wszystkich oraz deliberacja. Ostatnia z wymienionych wartości powinna być, w kontekście poruszanego tematu, szczególnie pielęgnowana, ponieważ umożliwia partnerom interakcji wymianę poglądów. Zatem partycypacja obywatelska (deliberacja) polega na zaangażowaniu obywateli, władz lokalnych, partnerów zewnętrznych (m.in. przedsiębiorców lokalnych), organizacji non-profit w tworzenie polityki lokalnej przed podjęciem ostatecznych decyzji, które wejdą w życie i do których wskazane podmioty będą musiały się dostosować (Public Participation in Europe. An international perspective: 2009). W tabeli 1 przedstawiono kilka wybranych definicji partycypacji obywatelskiej na podstawie analizy literatury przedmiotu.

Tabela 1.

Wybrane definicje partycypacji obywatelskiej

Definicja	Źródło
Partycypacja złożona strategia działania, dzięki której wykluczeni będą mogli decydować o sposobach podziału informacji, o celach politycznych czy jakichkolwiek innych.	S. Arnstein, Drabina partycypacji, Partycypacja przewodnik krytyki politycznej. Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2011.
Partycypacja, jako wyróżniony aspekt ustroju politycznego i zarazem problem, pojawia się wraz z nowoczesną demokracją, a nabiera znaczenia na tle współczesnego kryzysu uczestnictwa w polityce i deficytu demokracji w procesach decyzyjnych sfery publicznej.	J. Bartkowski, Tradycje partycypacji w Polsce. [w:] A. Olech (red.), Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2011.
Partycypacja to relacja pomiędzy sprawcą, będącym elementem jakiejś organizacji, a tą organizacją, wskazującą na wykonanie w niej określonej funkcji.	T. Pszczołowski, Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji. Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1978.
Partycypacja obywatelska i upodmiotowienie odnoszą się do stanu, w którym każdy obywatel ma środki do aktywnego	World Bank, Social Development Department, Civil Society and Peacebuilding: Potential,

angażowania się w sferę publiczną, w tym procesy polityczne.	Limitations and Critical Factors, 2006. Hereafter: WB, Civil Society and Peacebuilding, 2006. United States Institute of Peace. https://www.usip.org/guiding-principles-stabilization-and-reconstruction-the-web-version/stable-governance/civic-particip (dostęp: 11.07.2022)
--	--

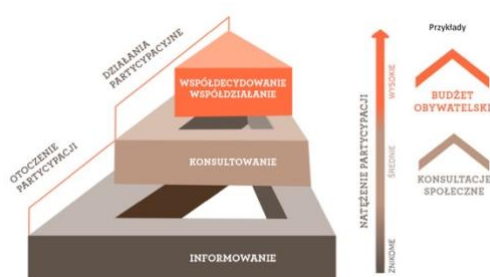
Źródło: opracowanie własne na podstawie wskazanej literatury przedmiotu.

Warto zaznaczyć, że nie przyjęto w teorii i praktyce uniwersalnego scenariusza tworzenia wyżej wskazanej kultury współuczestnictwa. Każda gmina jest inna, dlatego na każdym obszarze władze lokalne będą wybierały inne środki działania, a poszczególni członkowie społeczności lokalnej będą pełnili różne role.

Partycypacja obywatelska powinna być rozumiana i traktowana jako narzędzie do niwelowania tzw. deficytu demokracji lokalnej, o której odrodzenie, jako społeczności lokalne, powinniśmy dziś walczyć. Partycypacja zapewnia nam – obywatelom upodmiotowienie w procesach zarządzania publicznego, umożliwia nam sprawowanie władzy obywatelskiej, a więc włącza nas w lokalne współzarządzanie. Warto również zaznaczyć, że partycypacja obywatelska jest domeną władz otwartych, gotowych do tworzenia organizacji „uczącej się”, nastawionej na wiedzę, a więc nastawionych na współpracę z obywatelami.

2.1. Drabina partycypacji

W związku z formami partycypacji wyróżnia się trzy elementarne poziomy partycypacji tj. informowanie, konsultowanie oraz współdecydowanie (rysunek 1).

Rysunek 1. Współczesne formy partycypacji obywatelskiej. Adapted from: O. Chrzanowski, E. Rościszewska, Konsultacje okiełznane, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych (FISE), Warszawa 2015, s. 7.

Informowanie jest bezpośrednio związane z partycypacją bierną i polega na jednostronnym przekazywaniu wiadomości od władzy lokalnej do obywateli. Jego istotą jest dostarczanie obywatelom wiedzy na temat planowanych i realizowanych działań w celu ułatwienia

zrozumienia szans, zagrożeń, problemów czy alternatywnych rozwiązań (International Association for Public Participation 10.07.2022). Przykładowymi metodami partycypacji jest dystrybucja ulotek informacyjnych, prowadzenie stron internetowych czy też tzw. „drzwi otwarte” (np. wójt gminy wyznacza jeden dzień w tygodniu, kiedy przyjmuje obywateli).

Kolejnym poziomem w drabinie partycypacji jest konsultowanie. Odpowiada ono czynnej formie partycypacji i polega na współpracy z obywatelami w kwestii składania propozycji oraz podejmowania decyzji bezpośrednio dotyczących ich samych (International Association for Public Participation, 10.07.2022). Władza wysłuchuje obywateli, uwzględnia ich aspiracje oraz potrzeby. Przykładowymi metodami i technikami partycypacji są grupy fokusowe, dyskusje, badania ankietowe, spotkania publiczne, spotkania z liderami społeczności lokalnych, publiczne wysłuchania.

Na szczycie drabiny partycypacji znajduje się etap współdecydowania i jest on uznawany za najbardziej rozwiniętą formę udziału społeczeństwa w decydowaniu o swoich sprawach. Powinno odbywać się w myśl zasady „ludzie wiedzą lepiej, czego im potrzeba”. Na tym etapie odbywa się swojego rodzaju delegowanie uprawnień przez władzę na obywateli, co skutkuje zapewnieniem pełnego poziomu wdrożenia sugestii społecznych w działania sfery publicznej (International Association for Public Participation, 10.07.2022). Przykładowymi metodami i technikami partycypacji są głosowania, sądy obywatelskie, doradztwo obywatelskie, grupy zadaniowe.

Tabela 2.

Korzyści płynące ze współzarządzania obywatelskiego

NATEŻENIE PARTYCYPACJI OBYWATELSKIEJ				
	Informowanie	Konsultacje	Debata	Decydowanie
<i>OBOWIĄZKI</i>				
Rola obywateli	Bierna: poza możliwością uczestniczenia w wyborach ograniczona do odbioru informacji.	Mogą dostarczać informacji i opinii, jeśli zostaną o to poproszeni.	Mogą brać udział w dyskusji jako jedna ze stron, a nawet przekonywać innych uczestników do preferowanych rozwiązań.	Mogą inicjować procesy partycypacyjne, a nawet podejmować decyzje.
Rola polityków	Podejmowanie decyzji i informowanie o nich obywateli.	Zarządzanie zasobami i opieka nad wspólną własnością, której bezpieczeństwo powinni gwarantować.	Tworzenie odpowiedniego kontekstu: budowanie świadomości, bycie liderem, inicjowanie procesów, wprowadzanie regulacji, proponowanie tematów itd. Ponoszenie	Zakładając, że politycy delegują zadania inicjowania procesu, podejmowania decyzji itd., mogą czasami nie odgrywać żadnej roli w procesie.

			odpowiedzialności za podejmowane decyzje	
Rola urzędników	Ocena i skuteczna realizacja pomysłów polityków.	Informowanie podejmujących decyzje polityków o najlepszych dostępnych możliwościach zgodnie z obiektywną wiedzą.	Zapewnianie konkretnych, technicznych elementów o określonych celach.	Ich głos i argumenty są równie ważne jak opinie pozostałych stron, lecz ich praca polega na służbie politykom i obywatelom.
<i>LEGITYMIZACJA</i>				
	Politycy uzyskują legitymację w drodze wyborów.	Politycy posiadają legitymację do sprawowania władzy, jednak często delegują swoje zadania urzędnikom.	Z zasady każdy ma prawo do uczestnictwa w życiu publicznym. Politycy mogą ograniczać zasięg debaty zależnie od własnych preferencji.	Każdy musi mieć możliwość uczestnictwa w sferze publicznej. Każdy musi mieć zagwarantowaną możliwość do reprezentowania własnych interesów.
<i>WARTOŚĆ PRZYPISYWANA PARTYCYPACJI</i>				
	Procesy partycypacyjne nie mają sensu, a decyzje i tak muszą być legitymizowane przez władze.	W niektórych dziedzinach potrzebna jest wiedza na temat obywateli. Procesy partycypacyjne organizowane są wówczas, gdy politycy lub urzędnicy tego potrzebują	Zdanie obywateli musi być brane pod uwagę w debacie o sprawach publicznych, kiedy tylko jest taka możliwość. To sprawiedliwa praktyka, która podnosi jakość podejmowanych decyzji.	Zarządzanie sferą publiczną musi odbywać się wspólnie. Tworzy się w ten sposób poczucie wspólnoty i podnosi się jakość podejmowanych decyzji i tworzonych polityk

Note: O. Chrzanowski, Partycypacja publiczna krok po kroku, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych (FISE), Warszawa 2014, s. 11.

Procesy partycypacyjne realizowane w różnych wspólnotach społecznych mogą mieć inne natężenie aktywności społecznej (tabela 3). Zaprezentowana wyżej skala jest transparentna i oddziela działania apartykypacyjne (tj. informowanie) od pro partycypacyjnych (tj. decydowanie).

3. Odporność na zagrożenia

3.1. Pojęcie

Odporność na zagrożenia powinna być postrzegana jako umiejętność przewidywania, diagnozowania i przeciwdziałania wszystkim elementom, zjawiskom i zdarzeniom, które znacząco obniżają normalne funkcjonowanie społeczeństwa. Zmiany w otoczeniu, z jakimi musimy się mierzyć, są nieuniknione, niekiedy po prostu ciężko nam przewidzieć to, co może się wydarzyć, jesteśmy zaskoczeni rozwojem zdarzeń, często nie mamy na nie wpływu. Nie jest to obecnie trudne do zrozumienia w sytuacji licznych kryzysów, z jakimi musimy się mierzyć.

Dokonując analizy przedmiotu z zakresu teorii odporności na zagrożenia można odnaleźć liczne definicje tego terminu. Autorka artykułu postanowiła przytoczyć kilka z nich, które jej zdaniem w szczególny sposób wyjaśniają istotę omawianego pojęcia.

Tabela 3. *Pojęcie odporności*

Treść definicji	Źródło
Odporność to zdolność systemu społecznego (np. organizacji, miasta lub społeczeństwa) do proaktywnego przystosowania się do zaburzeń postrzeganych w tymże systemie i umiejętnego wychodzenia z nich.	L. K. Comfort, A. Boin, Ch. C. Demchak (red.), <i>Designing Resilience: Preparing for Extreme Events</i> , University of Pittsburgh, Pittsburgh 2021, s. 9.
Odporność to zdolność do przygotowania, przeciwstawienia się i adaptacji do zmieniających się warunków oraz szybkiego powrotu do stanu normalnego.	B. M. Ayyub, <i>Systems resilience for multihazard environments: definition, metrics, and valuation for decision making</i> , „Risk Analysis”, no. 34/2014, s. 343.
Odporność to zdolność społeczności lokalnej, potencjalnie narażonej na zagrożenia, do adaptacji poprzez przeciwstawianie się lub wprowadzanie zmian, w celu osiągnięcia i utrzymania akceptowalnego poziomu funkcjonowania.	K. Dow, <i>Exploring Differences in Our Common Future(s) – The Meaning of Vulnerability to Global Environmental Change</i> . „Geoforum”, no. 23/1992, s. 325.

Note: opracowanie własne z wykorzystaniem wskazanej literatury przedmiotu.

Podsumowując treści zawarte w tabeli 3 należy zaznaczyć, że odporność na zagrożenia wiąże się przede wszystkim z działaniami celowymi, świadomymi, a także przekłada się na

możliwość przetrwania w niekorzystnych warunkach i utrzymuje fundament do dalszego rozwoju.

3.2. Charakterystyka obszarów odporności

Mówiąc o kształtowaniu odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym warto nadmienić, iż działania z tym związane mogą być realizowane w kilku aspektach, tj. (Manyena, 2006):

- społecznym (poszczególne jednostki, grupy, systemy kulturowe, polityczne, gospodarcze);
- ekonomicznym (użycie prywatnych środków finansowych w celu reagowania na zagrożenia);
- środowiskowym (otoczenie naturalne);
- fizycznym (technika, infrastruktura, wykorzystywane technologie);
- instytucjonalnym (administracja publiczna).

Parametry i zmienne, jakie mogą być analizowane w wymiarze społecznym dotyczą przede wszystkim ludności, zdrowia, patologii społecznych, edukacji, kapitału społecznego, kultury lokalnej czy też gotowości społeczności do reagowania na dane zagrożenia.

Wymiar ekonomiczny uwzględnia dochody danej populacji, zatrudnienie, wyposażenie gospodarstw domowych, oszczędności gospodarstw domowych oraz ubezpieczenia na wypadek wystąpienia zagrożenia.

W wymiarze środowiskowym warto skupić się na badaniu intensywności i nasilenia zagrożeń o charakterze naturalnym, częstotliwości występowania zagrożeń naturalnych, ekosystemach, lokalnej polityce ochrony środowiska.

Parametry analizowane w wymiarze fizycznym odnoszą się do dostępu oraz alternatywnych możliwości dostaw energii elektrycznej, dostępu oraz alternatywnych możliwości dostaw wody, usuwania odpadów stałych, dostępności dróg, rodzajów zabudowy mieszkaniowej oraz obiektów mieszkalnych sąsiadujących z obiektami stwarzającymi zagrożenie.

Ostatni z wymienionych, wymiar instytucjonalny, uwzględnia tzw. dobre zarządzanie gminą przez władze lokalne, kreatywność władz lokalnych w rozwiązywaniu problemów oraz kontaktach z mieszkańcami, przywództwo, sprawny proces decyzyjny, upowszechnianie wiedzy, rozwój lokalny oraz współpracę instytucjonalną.

4. Wyniki badań własnych – dylematy praktyczne

4.1. Metodyka badań własnych

Celem niniejszego artykułu jest określenie znaczenia partycypacji obywatelskiej w kształtowaniu odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym. Autorka udziela w nim odpowiedzi na pytanie: *Jaką rolę odgrywa partycypacja obywatelska w kształtowaniu odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym?*

Do rozwiązania przedstawionego w artykule problemu badawczego wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, realizowaną techniką ankiety, z wykorzystaniem narzędzia, jakim był kwestionariusz ankiety. W związku z prowadzonymi badaniami populację generalną stanowili mieszkańcy miejscowości Nowa Iwiczna położonej w gminie Lesznowola w województwie mazowieckim.

W związku z zastosowaniem wzoru na liczebność próby badawczej autorka pracy obliczyła liczebność reprezentatywnej próby, która w przypadku prowadzonych badań wynosiła 351 osób.

W badaniu wzięło udział 52,7% kobiet oraz 47,3% mężczyzn. Większość ankietowanych (66,9% z nich) posiada wykształcenie wyższe, pozostała część legitymuje się wykształceniem średnim. Najliczniejszą grupą, wśród badanych, były osoby w wieku 31-40 lat (38,7% respondentów) oraz 25-30 lat (36% ankietowanych). Trzecią w kolejności, pod względem liczności, była grupa osób w wieku 41-50 lat (20,5%). Najmniej licznymi grupami były osoby w wieku: 18-24 lata (2%), 61-70 lat (1,7%) oraz 51-60 lat (1,1%).

Kolejnym kryterium, które zostało wzięte pod uwagę w scharakteryzowaniu próby badawczej było miejsce pracy. Ponad połowa respondentów wskazała, że pracuje w sektorze publicznym, natomiast 37% w sektorze prywatnym. Ponad 6% jest już na emeryturze, a 2% studiuje, uczy się. Zadowolające jest, iż nikt nie wskazał, że jest bezrobotny.

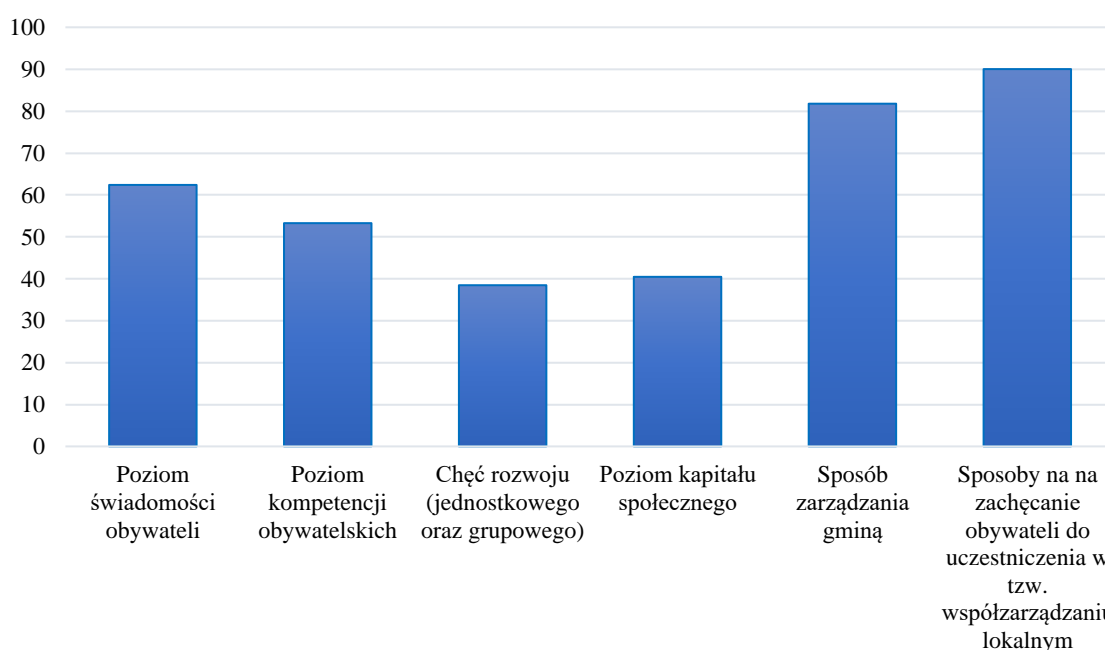
4.2. Opis badań własnych

Kształt partycypacji obywatelskiej oraz, co z nią nieodzownie związane, zaangażowania obywatelskiego zależy od kilku elementarnych czynników:

- poziomu świadomości obywateli;
- poziomu kompetencji obywatelskich;
- chęci rozwoju (jednostkowego oraz grupowego);
- poziomu kapitału społecznego danej zbiorowości;

- sposobu zarządzania gminą (a więc określoną społecznością) przez władze lokalne;
- sposobów na zachęcanie obywateli do uczestniczenia w tzw. współzarządzaniu lokalnym.

W związku z powyższym, w ramach prowadzonych badań naukowych, zapytano respondentów, od czego w największym stopniu zależy poziom zaangażowania obywateli w sprawy lokalne, gminne, publiczne, wspólne. Z wyników badań można wnioskować, że największy wpływ na aktywizowanie społeczności lokalnych mają wybrani przez nie przedstawiciele władz lokalnych. Według respondentów na zaangażowanie obywateli w sprawy gminne w największym stopniu wpływa sposób zarządzania gminą przez władze lokalne (81,77% badanych) oraz wykorzystywane mechanizmy motywujące obywateli do współzarządzania lokalnego (90,03% ankietowanych). Ponad 60% respondentów uważa również, że poziom aktywności lokalnej jest uzależniony od poziomu świadomości obywateli. Z uzyskanych wyników można także odczytać, że czynnikiem, który w najmniejszym stopniu podwyższa poziom zaangażowania obywatelskiego jest chęć jednostkowego bądź grupowego rozwoju (38,46% badanych). Dane zaprezentowano na rysunku 2.

Rysunek 2. Czynniki warunkujące poziom zaangażowania obywatelskiego. Adapted from: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań naukowych.

Poruszając tak ważny dla społeczności lokalnych temat, jakim jest współzarządzanie publiczne, warto wskazać szereg korzyści, które z takiego działania płyną (nie tylko dla

społeczności lokalnej, ale także innych podmiotów, z którymi wchodzi ona w interakcje). Są to m.in. (Długosz, Wygański, 2005):

- uznanie społeczności lokalnych (lub poszczególnych jednostek) przez władzę lokalną za tzw. „lokalnych specjalistów”;
- dostęp do informacji;
- pobudzenie i wykorzystanie wiedzy, umiejętności, kreatywności, motywacji obywateli (co przekłada się na rozwój lokalny);
- możliwość kontrolowania działań władzy lokalnej (weryfikowanie czy realizuje ona swoje postulaty wyborcze);
- współdecydowanie o budżecie (czyli pieniądzach, które należą do obywateli i powinny być przeznaczone na zaspokojenie potrzeb społecznych oraz rozwój);
- wzrost zaufania społecznego (podwyższanie poziomu kapitału społecznego);
- sprawna i skuteczna komunikacja (pozioma i pionowa);
- zrównoważony dostęp do dóbr publicznych.

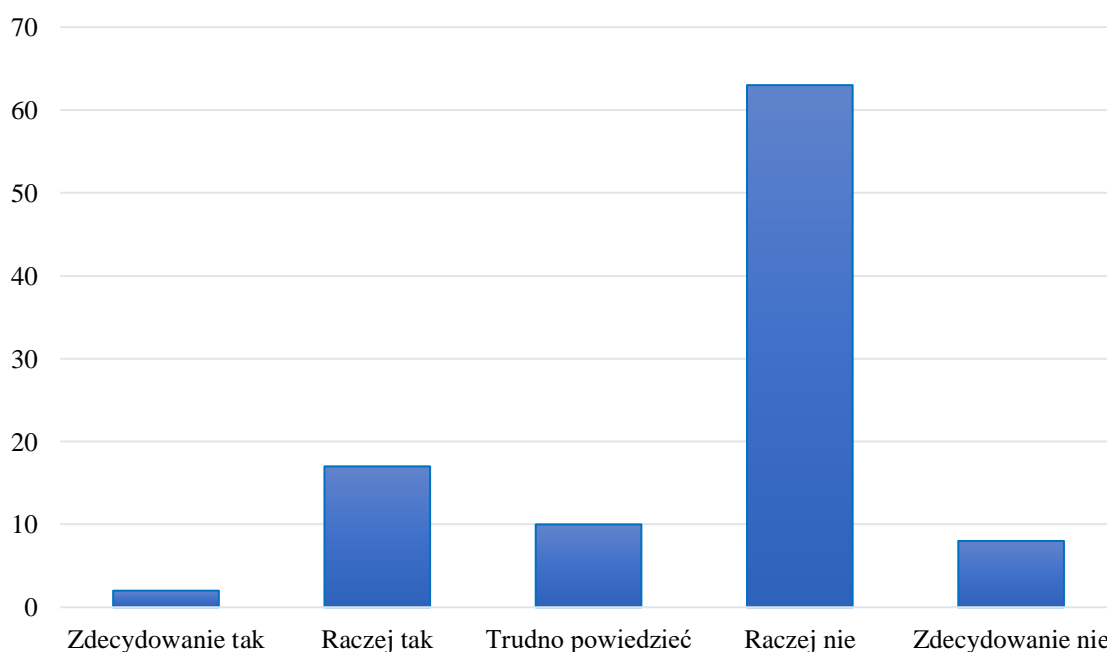
Respondenci największe korzyści ze współzarządzania publicznego, angażowania się w sprawy lokalne upatrują w możliwości współdecydowania o budżecie [(czyli pieniądzach, które należą do obywateli i powinny być przeznaczone na zaspokojenie potrzeb społecznych oraz rozwój), (90,88% badanych)] oraz kontrolowaniu działań władzy lokalnej w kontekście wypełniania obietnic wyborczych (80,63% ankietowanych). Szczegółowe wyniki zostały zaprezentowane na rysunku 3.

Rysunek 3. Korzyści ze współzarządzania publicznego. Adapted from: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań naukowych.

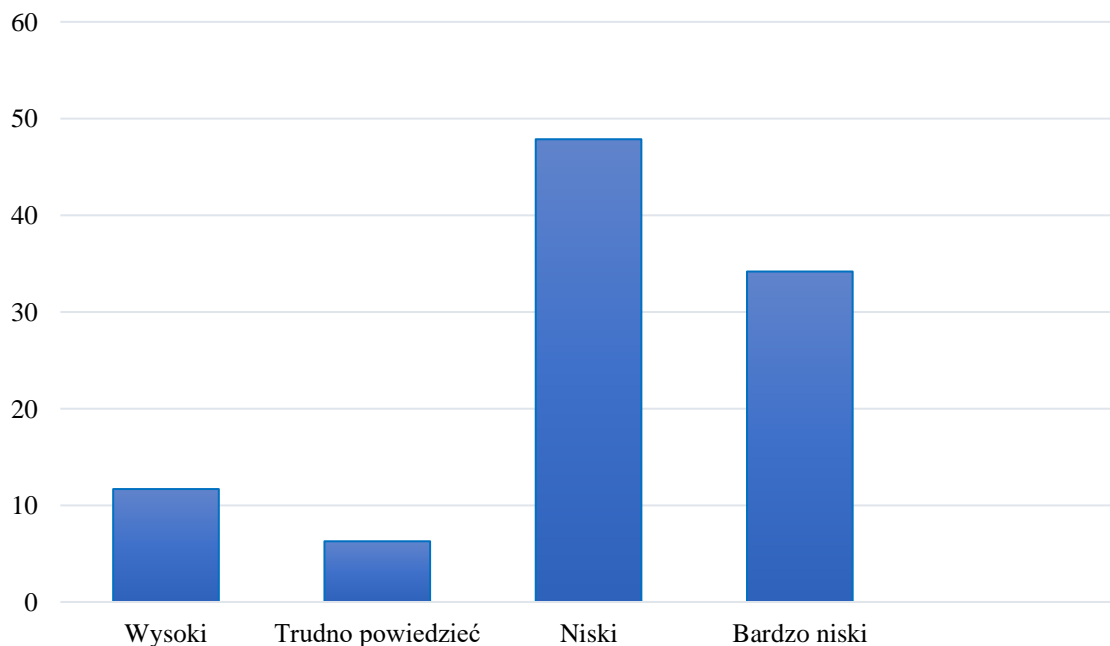
Jednym z narzędzi współdecydowania w procesie partycypacji obywatelskiej jest budżet partycypacyjny. Służy on przede wszystkim aktywizowaniu, angażowaniu społeczności

lokalnych do kształtowania wydatków związanych z obszarami, które owej społeczności bezpośrednio dotyczą. Wskazane narzędzie wydaje się być obecnie jednym z najbardziej obiektywnych spośród pozostałych tj. portale internetowe, ankiety, wywiady, heppeningi, spotkania publiczne, referenda, inicjatywy lokalne etc., ponieważ buduje partnerstwo pomiędzy władzą a mieszkańcami; umożliwia przekazanie mieszkańcom uprawnień, ale również odpowiedzialności za działania i decyzje. Niestety dane uzyskane w wyniku prowadzonych badań nie są zadowalające, ponieważ ponad 88% badanych twierdzi, że nigdy nie uczestniczyło w przygotowaniu wniosku do budżetu partycypacyjnego. Z kolei 72% respondentów uznało, że nie zamierza w przyszłości uczestniczyć w przygotowaniu i składaniu wniosku do budżetu partycypacyjnego, ponad 17% ankietowanych twierdzi, że raczej będzie uczestniczyło w wyżej wymienionych działaniach, a niecałe 10% badanych nie ma zdania na ten temat (rysunek 4). Autorka artykułu uważa, że przedstawione wyżej dane powinny zmusić nas wszystkich do refleksji w omawianym temacie. Władze lokalne powinny poczuwać się do obowiązku znalezienia odpowiedzi na pytanie „w jaki sposób zachęcić społeczność lokalną do współdecydowania i interakcji?”, z kolei społeczność lokalna powinna zastanowić się, jak wiele traci, nie angażując się w sprawy publiczne i nie uczestnicząc w podejmowaniu decyzji, które w przyszłości mogą w znaczący sposób determinować naszą egzystencję.

Rysunek 4. Składanie wniosków do budżetu partycypacyjnego. Adapted from: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań naukowych.

Istotnym elementem wprowadzania zmian w kontekście partycypacji obywatelskiej, podnoszenia świadomości obywateli w omawianym zakresie, budowania zaangażowania obywatelskiego, a co za tym idzie – kształtowania odporności na zagrożenia w społecznościach lokalnych jest aktywizowanie obywatelskie i uświadamianie młodzieży. Młodzi ludzie powinni przyswoić w teorii, ale i zrozumieć, że lokalna demokracja, współuczestniczenie w lokalnym zarządzaniu, aktywność w wyborze władz lokalnych, kontrola działań wybranych władz lokalnych, wymiana informacji, pozyskiwanie wiedzy etc. jest podstawą w podwyższaniu poziomu naszej jednostkowej, ale i grupowej egzystencji na danym obszarze, a także w podwyższaniu poziomu bezpieczeństwa. Respondenci uznali, że zaangażowanie obywatelskie młodzieży jest obecnie na niskim poziomie (82,04% badanych). Szczegółowe wyniki badań zaprezentowano na rysunku 5.

Rysunek 5. Poziom zaangażowania obywatelskiego młodzieży w opinii respondentów. Adapted from: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań naukowych.

Podsumowując warto zaznaczyć, że społeczności lokalne wykazujące: większą świadomość obywatelską; wysoki poziom kompetencji obywatelskich; chęć rozwoju osobistego, poszerzania wiedzy; wysoki poziom kapitału społecznego; zaangażowanie obywatelskie; sprawną i skuteczną komunikację (pionową i poziomą); odpowiednie relacje na linii władza samorządowa-mieszkańcy, będą:

- w mniejszym stopniu podatne na czynniki destabilizujące dotychczasowe funkcjonowanie;
- w większym stopniu potrafiły zaadaptować się do zaistniałej sytuacji i znaleźć sposoby na przetrwanie;
- działały prorozwojowo.

Wymienione elementy są fundamentem społeczno-instytucjonalnego aspektu kształtowania odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym.

5. Zakończenie

Członkowie społeczności lokalnych często zapominają, bądź nie rozumieją faktu, że gmina to oni sami. I pomimo wyboru władzy w sposób demokratyczny, warto byłoby z tą władzą współpracować, informować ją, konsultować z nią szereg spraw, które mają bezpośrednie przełożenie na jakość i warunki życia na zamieszkiwanym terenie. W wielu krajach, szczególnie skandynawskich, widoczne jest sprawne i skuteczne rządy na poziomie lokalnym. Jego podstawą jest właśnie udział społeczności lokalnych w procesach decyzyjnych. Należy zadać pytanie: dlaczego warto partycypować? Przede wszystkim współdecydując, rozwijamy lokalną demokrację (a więc dbamy o to, abyśmy mieli możliwość wyboru i aby nasz głos był brany pod uwagę). Ponadto partycypacja pomaga nam w pobudzaniu i integrowaniu środowisk lokalnych, a tym samym buduje kapitał społeczny. Każdy z wymienionych przykładów daje fundament do zwiększania poziomu odporności na zagrożenia w społecznościach lokalnych.

Należy zaznaczyć, że partycypacja przynosi efekty wtedy, gdy jest odpowiednio zaplanowana, zorganizowana, a społeczność lokalna jest nie tylko adresatem, lecz także współtwórcą wypracowywanych rozwiązań.

W odniesieniu do powyższego, należy zastanowić się, w jaki sposób można zwiększyć zaangażowanie obywatelskie. Przede wszystkim członkowie społeczności lokalnych muszą widzieć sens w lokalnej działalności, być traktowani podmiotowo, rozumieć sens działania na rzecz wspólnego dobra. Istotna w tych działaniach jest wieloletnia edukacja obywatelska, już od podstawowego poziomu kształcenia.

Bibliografia

1. Antoszewski, A., and Herbut, R. (1995). *Leksykon politologii*. Wrocław: Atla2.
2. Arnstein, S. (2011). *Drabina partycypacji, Partycypacja przewodnik krytyki politycznej*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
3. Chrzanowski, O. (2014). *Partycypacja publiczna krok po kroku*. Warszawa: Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych (FISE).
4. Chrzanowski, O., and Rościszewska, E. (2015). *Konsultacje okiełznane*. Warszawa: Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych (FISE).
5. Comfort, L. K., and Boin, A. (2021). *Designing Resilience: Preparing for Extreme Events*. Pittsburgh: University of Pittsburgh.
6. Długosz, D., and Wygnański, J. (2005). *Obywatele współdecydują. Przewodnik po partycypacji społecznej*, Warszawa: FIP.
7. Ficoń, K. (2007). *Inżynieria zarządzania kryzysowego*. Gdynia: Akademia Marynarki Wojennej.
8. Pszczołowski, T. (1978). *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo.
9. Starosta, P. (1995). *Poza metropolią. Wiejskie i małomiasteczkowe zbiorowości lokalne a wzory porządku makrospołecznego*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
10. Wasiuta, O., and Klepka, R. (2018). *Vademecum bezpieczeństwa*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego.
11. *Public Participation in Europe. An international perspective*, European Institute for Public Participation, Brema, 2009.
12. Ayyub, B. M. (2014). Systems resilience for multihazard environments: definition, metrics, and valuation for decision making. *Risk Analysis*, 34/2014.
13. Dow, K. (1992). Exploring Differences in Our Common Future(s) – The Meaning of Vulnerability to Global Environmental Change. *Geoforum*, 23/1992.
14. Manyena, S. (2006). The concept of resilience revisited. *Disasters*, 30/2006.
15. International Association for Public Participation. (2022,07 10). Available online <https://www.iap2.org/page/IAP2-DEI-English>
16. *Reglament de participació ciutadana de Figaró-Montmany (Regulamin partycypacji obywatelskiej gminy FigaróMontmany)*. (2020,02 24). Available online <http://www.elfigaro.net/participacio-ciutadana/reglament-de-participacio.htm>
17. United States Institute of Peace. (2022,07 11). <https://www.usip.org/guiding-principles-stabilization-and-reconstruction-the-web-version/stable-governance/civic-particip>